Dovilas Petrulis

Senkapis Vasario 16-osios gatvėje Panevėžyje

Panevėžio miesto istorinėje dalyje (UK 31872), Vasario 16-osios gatvėje, žvalgymai atlikti šaligatvio atkarpoje nuo Laisvės aikštės iki sankryžos su A. Smetonos gatve. Žvalgytos 3 tranšėjos, iš viso ištirtas 620 m² plotas. Žvalgymų metu radus žmonių palaikų, atlikti detalieji tyrimai. Ištirta 50,5 m² perkasa, kurioje rasta 19 kapų, surinkta daug pavienių kaulų (1 pav.).

Netoli nuo čia 2007 m. A. Petrulienė atliko tyrimus šalia buvusio NKVD–MGB būstinės pastato, A. Smetonos g. 30. Ištyrus 37 m² plotą, aptikti 6 smarkiai apardyti žmonių griaučiai ir pavieniai kaulai be įkapių. 2010 m. A. Petrulienė tęsė tyrimus A. Smetonos g. 30, ištyrė dvi 22 m² ploto perkasas, kurios prijungtos prie 2007 m. ištirtų perkasų (*ATL 2010 metais*, 2011, p. 146–148). Ištirti 2 grupiniai ir 2 pavieniai griautiniai kapai, kuriuose palaidoti 8 mirusieji, vienas iš jų vaikas. Mirusieji orientuoti PV kryptimi, išskyrus vieną, kuris grupiniame kape palaidotas galva į ŠR. Viename kape 1(7) rastos peilio geležtės 2 dalys. Dauguma mirusiųjų palaidoti be karstų, išskyrus griautinį kapą 2(8), kur rastos 2 karsto vinys. 2019 m. D. Petrulis Vasario 16-osios gatvės atkarpoje, šalia planuojamos tirti vietos atliko žvalgomuosius tyrimus (*ATL 2019 meta*is, 2020, p. 289–293). Šurfe 18, perkastų žemių sluoksnyje, rasti 4 žmogaus kaulai: šonkaulių dalys, pirštikaulis, stipinkaulio dalis. Šurfe 21, 1,03–1,32 m gylyje atidengti perkasimų pažeisti 2 žmonių kapai. Mirusieji palaidoti XVII a. pabaigoje – XVIII a., iki XIX a. I pusės, aukštielninki, be įkapių.

2020 m. vasarą ir rudenį Vasario 16-osios gatvės atkarpoje šalia A. Smetonos g. 30 sklypo

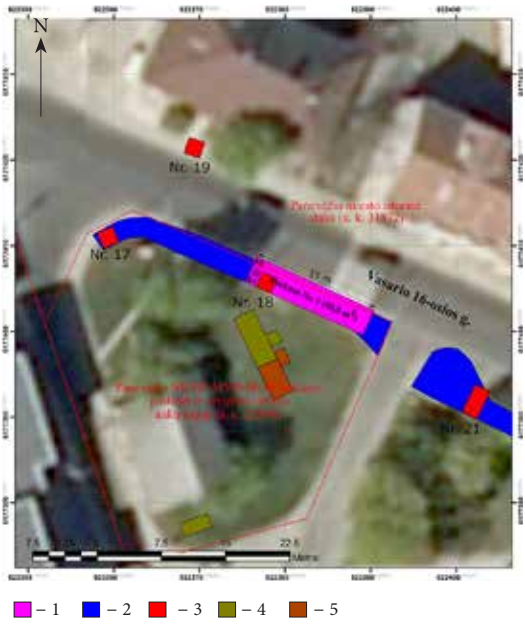

1 pav. Situacijos planas: 1 – 2020 m. detaliųjų tyrimų vieta; 2 – 2020 m. žvalgymų vietos; 3 – 2019 m. žvalgomųjų tyrimų vietos (D. Petrulis); 4 – 2010 m. archeologinių tyrimų vieta (A. Petrulienė); 5 – 2007 m. archeologinių tyrimų vieta (A. Petrulienė). D. Petrulio brėž.

Fig. 1. Situation plan: 1 – the 2020 excavation site; 2 – the 2020 field survey sites; 3 – the 2019 field evaluation sites (D. Petrulis); 4 – the 2010 archaeological investigation site (A. Petrulienė); 5 – the 2007 archaeological investigation site (A. Petrulienė).

ribos atlikti žvalgymai. Žvalgant šią šaligatvio dalį link A. Smetonos gatvės sankryžos, 35–80 cm gylyje perkastose žemėse fiksuota išsklaidytų žmonių kaulų: šlaunikaulių, blauzdikaulių, žastikaulio dalių, pirštikaulių ir smulkių jų dalių. Fiksuoti žmonių kapų kontūrai. Nustatyta, kad šioje Vasario 16-osios gatvės atkarpoje yra išlikę žmonių kapų, fiksuoti palaidojimai. XX a. pradžioje Vasario 16-osios gatvės PV dalyje pastatytas Moigių pastatų komplekas (pasiturinčio miestiečio sodyba). Po II

2 pav. Perkasos 1 vaizdas iš R. G. Kartano nuotr.

Fig. 2. View of trench 1, as seen from the E.

3 pav. Perkasoje 1 atidengti kapai 7–9 iš ŠR. D. Petrulio nuotr.

Fig. 3. Burials 7–9 exposed in trench 1, as seen from the NE.

Pasaulinio karo sodyba nacionalizuota, joje įsikūrė tarybinės represinės struktūros.

Žvalgant tranšėjoje 1 užfiksuoti XX a. perkasti žemių sluoksniai. Tranšėjoje 2 nustatytas 25 cm storio apardytas XIX pabaigos – XX a. pradžios kultūrinis sluoksnis. ***Tranšėjoje 3***, 15 m ilgio ir 3,3 m pločio atkarpoje, kuri pažymėta šalia A. Smetonos g. 30, 75–88 cm gylyje fiksuoti 4 žmonių kapų kontūrai ir pavienės kaulų radimvietės. Perkastose žemėse iki 72 cm gylio rasta pavienių žmonių kaulų. Kaulai surinkti ir perduoti ištirti VU MF. Tranšėjos žvalgytos iki 50–88 cm projektinio gylio. Žvalgymų metu rasta 12 radinių: žiestų keraminių indų šukių, koklių, skardos indelis, šaukšto fragmentas ir šovinio tūtelė.

Atlikus žvalgymus detaliai tirta 15 m ilgio, 3,3 m pločio šaligatvio atkarpa Vasario 16-osios gatvėje, šalia sankryžos su A. Smetonos gatve. Tyrimų vieta ribojosi su A. Smetonos g. 30 sklypo ŠR riba. Ištirta stačiakampio formos ***perkasa 1*** (2 pav.). Joje iki 55 cm gylio fiksuotas fragmentiškai išlikęs XIX a. – XX a. I pusės kultūrinis sluoksnis. Perkasoje smėlio sluoksnyje rasta 19 griautinių palaidojimų: 7 vyrų, 4 moterų, 1 paauglio, 1 vaiko, 2 naujagimių, 4 nenustatytos lyties ir amžiaus individų. Rasta pavienių kaulų iš suardytų kapų. Nustatyta, kad perkasoje mirusieji laidoti eilėmis panašiame gylyje. Kapai fiksuoti 1–2 m atstumu nuo perkasos PV ribos. Dauguma mirusiųjų palaidoti

karstuose, paguldyti ant nugaros, ištiestomis kojomis. Ne visais atvejais nustatyta rankų padėtis. Dažniausiai rankos dėtos prie šonų ir arčiau dubens, ties juosmeniu ir krūtinės srityje. Didžioji dalis mirusiųjų laidoti laikantis PV–ŠR krypties, mirusiojo galvą orientuojant labiau PV kryptimi, išskyrus kapą 6. Jame mirusysis laidotas galva į ŠV. Fiksuoti užlaidojimai vienas ant kito (kapas 19). Rastas grupinis kapas (kapai 7–9, 19) (3 pav.). Didelė dalis kapų (kapai 2–5, 7–10, 12–14, 16) suardyti ir pažeisti anksčiau vykdytų žemės judinimo darbų, statybų metu. Kapai rasti 73–126 cm (H_{abs} 54,77–55,55 m) gylyje nuo žemės paviršiaus. Perkasoje įžemis, neperkasto smėlio sluoksnis, pasiektas 50–131 cm gylyje. Archeologinių tyrimų metu iš viso aptikta 15 radinių. Kapuose 10 ir 16 rasta įkapių: monetų (1572 m. Livonijos šilingai (2 vienetai), Zigmanto III Vazos XVII a. I pusės šilingai (5 vienetai)), karsto rankena, karsto vinys (5 vienetai), peilio rankenos apkaustas ir peilio geležtė (4 pav.).

Tyrimų metu nustatyta, kad netirtose vietose į ŠR nuo perkasos, gatvės važiuojamoje dalyje, gali būti išlikę kapų. Nustatyta, kad rasti palaidojimai yra anksčiau tirto senkapio A. Smetonos g. 30 tęsinys. Šie kapai su negausiais radiniais datuojami XVII a. I puse – XVIII a. Panašu, kad senkapis šiuo laikotarpiu ir eksploatuotas, mirusieji laidoti keliais sluoksniais, o jų datavimą patvirtina kapuose aptiktos monetos, buities įrankiai. Galima patvirtinti, kad tyrimų metu nerasta tarybinio teroro aukų kapų. Visi radiniai perduoti saugoti ir restauruoti į PKM.

The Old Cemetery on Vasario 16-osios Street in Panevėžys

In 2020, the digging of 3 utility trenches (a total of 620 m^2) was monitored on Vasario 16-sosios Street and one 50.5 m^2 trench was excavated, resulting in the discovery of 19 burials from a depth of 73 cm and the collection of many isolated bones (Figs. 1, 2). It was determined that in the trench, the individuals had been buried in rows at a similar depth. The majority of them had been interred supine in coffins with their legs extended. The hands were mostly placed at the sides but also closer to the pelvis, at the waist, and in the chest area. The majority had been buried SW–NE with the head more to the SW. Burials one atop another were recorded. Many of the burials had been disturbed and damaged by previous earthwork (Fig. 3). A 19th – first half of the 20th-century cultural layer was recorded at the top of the trench down to a depth of 55 cm. The investigation yielded a total of 15 finds. Coins, a coffin handle, coffin nails, a knife ferrule, and a knife blade were discovered in burials 10 and 16 (Fig. 4). Based on these grave goods it is possible to date the unearthed burials to the first half of the 17th–18th centuries.

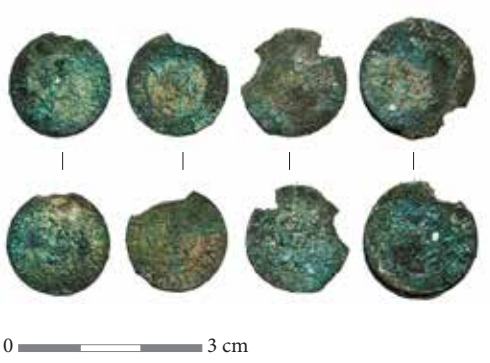

4 pav. Kape 10 rastos monetos – 1572 m. Livonijos ir Zigmanto III Vazos XVII a. I pusės šilingai. D. Petrulio nuotr.

Fig. 4. Coins found in burial 10 – a 1572 Livonian shilling and first half of the 17th-century Sigismund III Vasa shillings.